

אין סודות בעיירה

מה היה להם בעיירות הקטנות בפולין? רכילות הייתה להם, לפי בשביס-זינגר, סיפורי מעשיות. שמועות שהתחילו בלחישה קטנה והיו לסיפורי אגדה

הספר המקיף

דומה שאנטוני ביוור האנגלי, יליד 1946, הוא סופר ההיסטוריה היחיד שיכול לכתוב את הספר הכולל על מלחמת העולם השנייה. בספריו הקודמים התמקד בפלחים של גורמי המלחמה, רגעי מפתח בעיצומה, ותוצאותיה: קרבות סטלינגרד, נפילת ברלין, פריז לאחר המלחמה, כרתים ומלהמת האזרחים בספרד. מובן מאליו שהעמוד הזה לא יוכל לספק רשמי קריאה יסודית ב־830 עמודי טקסט ותמונות (ועוד כ־140 עמודי תודות, ביבליוגרפיה, הערות ואינדקס). עם זאת, העניין הלא המתכלה בתולדות מלחמת העולם השנייה מאיץ בי להכריז במהירות על צאת הספר לאור. "מלחמת העולם השנייה" (מאנגלית: עמואל לוטם, ידיעות ספרים) "נועד לשמש ככפרה", לדברי ביוור בעמוד התודות שלו. הוא מציין כי בעבר חש תמיד רמאי במקצת, "מפני שהייתי מודע עד כאב לפערים הגדולים בידיעותי". ביוור מרבה בדוגמאות מחיי יהודים כדי להמחיש את עמדתו כלפי מושא מחקרו: ההיסטוריה של המלחמה היא, למעשה, תולדות הרס רקמות החיים העדינות בגלל החלטות מנהיגים כמו סטאלין והיטלר ש"עשו שמות בכל ודאות שנמצאה לפניהם כמארג הקיום המסורתי".

הספר המפורט

הסופר ג'ון קראקאור הוא מטפס הרים נועז, שנולד במצ'סטרסטרס והתשווקה אל המרחבים והגבהים הפכה אצלו לתחום מחקרי שעליו הוא כותב במגזינים ובספרים. הוא חש קרבה למי שמחפשים את הברידות והסכנות שהטבע מקיף בהם אדם שחודר לתוכו בתמהונות או בחוצפה. בספר "עד קצה העולם" (מאנגלית: אמנון כץ, כנרת, זמורה-ביתן, 253 עמ') הוא הולך בעקבות חייו ומותו של כריסטופר מקנדלס, צעיר ברוך כישורונות, שסיים לימודי תואר ראשון בהצלחה, ויתר על קרייה משפחה, התיישב במכוניתו הישנה ונעלם במרחבי הפרא. קראקאור מתגלה ככותב ממוקד ובעל שאר רוח. יש משהו הגון, ענייני ואמפתי בטיפולו בטרגדיה האנושית המסקרנת: ילד טוב, ממשפחה טובה, מתרחק ונעלם לשנים עד שהוא נמצא מת מרעב במעבה יער באלסקה. הטקסט, השוכה לב ומחשבה, שזור ציטוטי הספה להתבודדות בטבע (טולסטוי, תורו), אזכורים של טרגדיות הזות וחשיפה אישית כאובה של הכותב עצמו.

"תשמעו סיפור!", יצחק בשביס-זינגר, מיידש: בלהה רובינשטיין, הקדמה ואחרית דבר: המתרגמת, עם עובד, 297 עמ'

מה היה להם בעיירה היהודית בפולין? ל־וויזיה לא הייתה להם, על התיאטרון רק שמעו. מי שידע לקרוא (הגברים, בדרך כלל) קרא ספרי קודש. בתי קפה לא היו להם, גם לא בתי מרוח. מה היה להם? ספסלי דלות בבית המדרש, במקד רה הטוב גם ספסל רעוע לפני הבית. והייתה להם גם קרן רחוב למפגשי אקראי קצרים וארוכים. אז מה היה להם בעיירות הקטנות סביב לוב־לין? לפי האסופה הזאת – סיפורי מעשיות היו להם. הרפתקאות של סוחרים בדרך, סיפורי זימה וסיפורים רומנטיים, דרמות וגם טרגדיות. והמון רכילות הייתה להם. רכילות ריצפה את הרחובות העלובים. שמועות שהתחילו בלחי־שה קטנה והיו לסיפורי אגדה על סף היותם למיתולוגיה. בני אדם מוזרים מן העולם הזה ויצורים מפחידים מהעולם הבא כיכבו בהם.

אז הם ישבו, היהודים של זינגר, וסיפרו. מספרים נהדרים הם היו. רמינים וזיכרונותיהם התפוצצו משפע המעשיות שהתאוו לפרוץ אל קהל המאזינים. ובקהל היו מספרים נוס־פים, שהתחרו במספר התרון והשתוקקו לספר את סיפורם המדהים עוד יותר. מי יידע להפיג ביתר עניין את שיממון חיי העוני של דרי הר־חוב היהודי? מי יהיה בסיפור עסיסי יותר על בני זוג שמיררו זה לזה את החיים עד מוות. מי יידע לספר על כלה שהייתה כחור, כלומר אנ־דרוגינוס. מי יפרט עד פרטי הפרטים הכמוסים את סיפור האבתן של שתי נשים, לסביות רח־מנא ליצלן. מי יידע לתאר בצבעים מרושעים יותר את הגשמים הרעות? את הבחורים הלמדנים הצדיקים? מי ייטיב ללעוג לאישה בטלנית, שאינה מבשלת ואינה מנקה.

אינסוף סיפורים סופרו בעל פה בעיירות פולין בין שתי מלחמות העולם. נשים סיפ־רו לנשים ולילדים. בתוכם ישב בשביס-זינגר הילד פעור הפה, הקשוב לכל הגה. וגברים סי־פרו לגברים. בבית המדרש, בבית הכלא. הילד שבגר ליקט ואולי הוסיף כיד דמיונו, ונוצר ספר שנרמה כהמשכו הפחות אישי של "בית הדין של אבא". הרחוב היהודי המדכא שבספר מתמלא בבני אדם ססגוניים, שחיייהם עתידי התרחשויות. "בכל מקום יש מי שבוחש בקד־רה", ולכן הסיפורים מגיעים אפילו עד רחובות הגוים, ומעורב בהם אפילו גרוד הצבא החונה בסמוך לעיירה.

כפי שבני האדם מתעוררים כאן למלאות

חיונית, כך גם הנוף. בתוך הבתים ובחצרות האחריות ועד שפת הנהר הזורם בסמוך. יתרה מכך: העיירות המזוכיות בשם עדיין נמצאות על המפה, גם אם יהודיהן נרצחו. כך נצבר כאן גם מידע עובדתי, ומומחש הוא חברתי ועולים הנושאים שבהם העדיפו הכריות לעסוק (כחיייה של אחרים). ועוד נפרש על הדפים הנופך היציי־רתי של היהודים האלה, שהפליגו בסיפוריהם עד למושכס של שרים ורוחות שהיו דופקים בקירות. אם במריבת הסיפורים נדמה שהסופר מתכו־נן מבחוח משועשע ואוהב, מבורח ונוסטלגי, אך מרוחק כמידת המרחק שבין סופר לאגדה שחיבר, הרי שבסיפור האחרון מופיע בשביס־זינגר הבוגר, האמריקאי, המסכס. אף כי גם כאן יש יהודי שמספר את סיפור חייו רב התה־פוכות והצעד, יש בו נימה של פכחון מסכס. "אתה הסופר היחיד שלא נתון שום תקווה למין האנושי", אומר המספר לסופר.

הידידש הופכת במטה הקסמים של בלהה רר־בינשטיין לעברית עדכנית עם ארומה נהדרת של עיירה. אין ספק שהתרגום שלה הוא צורה יצירתית של החייאת היידיש בתוך העברית. מעין הטמעה ואיחוי שלם בין שתי השפות, בלי להותיר ולו רמז לתך, נסתר ככל שיהיה. שפע אמירות כמו־שגורות ומטבעות לשון מגרות עיר־לות מעמודי הגרסה העברית לתיאכון, והן מוכ־נות, מדויקות לזמן ולמקום, עד כי אפשר לומר ללא היסוס שגם בעברית זה נשמע מצוין. ♦

